

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

พุทธธรรมในบทกวีนิพนธ์ “ฝันจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอน” ของพิบูลศักดิ์ ละครพล
Buddhism in Poetry “Flowers Beneath your Pillow” by Pibulsak Lakonpol

วรวรรณ ศรียาภย์*, สุริยา คำกุนะ**, นลินภัทร์ เมฆเกรียงไกร***

Warawat Sriyabhaya*, Suriya Khamkuna**, Nalinpat Mekkriengkrai***

(Received : November 15, 2022 / Revised : November 22, 2022 / Accepted : December 13, 2022)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สาระและกลวิธีนำเสนอพุทธธรรมในบทกวีนิพนธ์ “ฝันจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอน” ของพิบูลศักดิ์ ละครพล โดยประยุกต์ใช้แนวคิดพุทธธรรมและแนวคิดการวิเคราะห์วิจารณ์ ผลการศึกษาพบว่า บทกวีนิพนธ์ “ฝันจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอน” ประกอบด้วยบทกวีขนาดสั้นจำนวน 55 เรื่อง ใช้รูปแบบกวีนิพนธ์ประเภทร้อยกรอง ลักษณะลีลาการใช้ถ้อยคำให้คุณค่าทางวรรณศิลป์อย่างสมบูรณ์ สื่อสารสาระพุทธธรรมสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ นิพพาน ปฏิจจสมุปบาท อตัมมยตา ชันธ 5 อุปาทาน ตถตา และไภวฉลยธรรม กลวิธีสื่อสารสาระพุทธธรรมทุกประการ สื่อออกมาจากความรู้สึกนึกคิดประสบการณ์ของกวี ส่งผลให้เป็นงานกวีนิพนธ์ที่มีคุณค่าด้านวรรณศิลป์และด้านพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: วรรณกรรมพุทธธรรม, กวีนิพนธ์ร่วมสมัย, พิบูลศักดิ์ ละครพล

Abstract

This research aims to analyze the essence and strategies for presenting the Buddha Dharma in Pibulsak Lakonpol's poem “Flowers Beneath your Pillow”. By applying the concept of Buddhism and the concept of critical analysis. The results of the study found that. The poem “Flowers Beneath your Pillow”. Contains 55 short poems. Use a poetic style of poetry. The style and use of words perfectly give the literary value. Communicate the seven important Buddha Dharmas. These are Nibbaana, Patikkasamuppaada, Atammayataa, Pancakkhandha, Upaadaana, Tathataa and Kevalayadhamma. Strategies for communicating the Buddha Dharma in all respects. It conveys the feelings and experiences of the poet. This results in a poetry work that is valuable in literature and Buddhism.

Key Words: Buddhist Literature, Contemporary Poetry, Pibulsak Lakonpol

*

Corresponding author. E-Mail :

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พิบูลศักดิ์ ละครพล ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ เป็นศิลปิน (นักเขียน-กวี-จิตรกร) มีผลงานศิลปกรรมอย่างต่อเนื่อง เริ่มเข้าสู่การวรรณกรรมตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๕ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๖๕ นับเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๕๐ ปี หรือ ๕ ทศวรรษ ทั้งยังปรารถนาจะสร้างสรรค์งานวรรณกรรมตลอดไป トラบเท่าชีวิตยังดำรงอยู่ มีผลงานวรรณกรรมสร้างสรรค์รวมเล่มไม่น้อยกว่า ๕๐ เรื่อง พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับรางวัลเรื่องสั้นดีเด่นกลุ่มวรรณกรรมพินิจ พ.ศ. ๒๕๒๐ นวนิยายเรื่อง **ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน** ได้รับรางวัลชมเชยจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๗ นวนิยายเรื่อง **วัยฝันวันเยาว์** ได้รับรางวัลดีเด่นจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ผลงานวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ได้รับรางวัลทางวรรณกรรมอยู่เป็นนิจ จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๕๕๖ วรรณกรรมเรื่อง **ริมฝั่งแม่น้ำหัวใจสลาย** ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว จากมูลนิธิโลกสีเขียว ครั้น พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ และได้รับการยกย่องในวาระอื่นๆ อีกหลายวาระ ใน พ.ศ. ๒๕๖๔ พิบูลศักดิ์ ละครพล มีผลงานวรรณกรรมสร้างสรรค์เล่มล่าสุดคือ **กวีนิพนธ์ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน**

ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน เป็นวรรณกรรมกวีนิพนธ์รวมบทกวีขนาดสั้นจำนวน 55 เรื่อง เมื่อพิจารณาเนื้อหาของบทกวีแต่ละเรื่องพบว่า แม้มีความเป็นเอกเทศ แต่สื่อสารสาระหลักเชื่อมโยงไปถึง “ดอกไม้” หรือมาลามาลีแห่งชีวิต อันมีความหมายโดยนัยคือสภาวะจิตสิ้นทุกข์แล้ว เรื่องหนึ่งๆ สื่อแนวคิดหลักประการเดียว แต่มีแนวคิดรองตั้งแต่แนวคิดเดียวขึ้นไปซ้อนอยู่ ลักษณะของแนวคิดรอง ช่วยเสริมให้แนวคิดหลักชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น บทกวีนิพนธ์ **ปณิธาน** แสดงแนวคิดหลักคือการไม่ยึดมั่นถือมั่น กวีตั้งความมุ่งหวังของตนว่า จะไม่ยึดติดหลักการเดิมที่ไม่สวยงามหรือไม่เหมาะสม มีลักษณะ “เน่าทฤษฎี” แล้วมุ่งสร้างสรรค์โลกใบใหม่หรือวิถีชีวิตใหม่ อันสงบงดงามตลอดไป ดังบทกวีว่า “ฉันจะทิ้งโลกใบเก่าเน่าทฤษฎี ระบายสีโลกใหม่อย่างใจฝัน เป็นโลกแห่งสีสันดีชั่วนิรันดร์ เฉิดฉันสงบงามสีน้ำใจ” (หน้า 17)

แนวคิดหลักข้างต้นเป็นแนวคิดพุทธธรรม คือการเลิกอุปาทานหรือความยึดมั่นในทฤษฎีหรือทฤษฎีอันไม่ดีไม่เหมาะสม ทั้งนี้ มีแนวคิดรองช่วยเสริมให้แนวคิดหลักเด่นชัดขึ้น คือ ความงามของสรรพสิ่งนั้น สิ่งเดียวมีอาจงามได้อย่างสมบูรณ์ ต้องมีสิ่งต่างๆ ซึ่งงามพร้อมเข้ามาประกอบกันด้วย เช่น สีแห่งท้องฟ้าที่งามโดยแท้นั้น มิได้มีเพียงแต่สีฟ้า จะต้องมียีสันอันหลากหลายของผืนป่า สีแห่งห้วงน้ำยามต้องแสงตะวัน สีเขียวใบข้าวซ้อนสีชมพูมาประกอบกันด้วย ดังบทกวีว่า “ให้ท้องฟ้าใช้จะมีแต่สีฟ้า มีสีป่าสีน้ำต้องตะวันฉาย เขียวใบข้าวซ้อนชมพูอยู่พรวยพราย เมื่อตาหมายจินตนา รู้อารมณ์” (หน้า 17)

ลักษณะแนวคิดดังกล่าวข้างต้น พิบูลศักดิ์ ละครพล นำเสนอไว้อย่างหลากหลายใน **ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน** ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจและประสงค์จะวิเคราะห์สาระและกลวิธีนำเสนอพุทธธรรม นอกจากเกิดประโยชน์โดยตรงต่อผู้วิจัยแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไปด้วย

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์สาระและกลวิธีนำเสนอพุทธธรรมบทกวีนิพนธ์ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน ของพิบูลศักดิ์ ละครพล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสารหรือตัวบท แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมและงานกวีนิพนธ์
2. อ่านทำความเข้าใจตัวบทกวีนิพนธ์ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน ของพิบูลศักดิ์ ละครพล อย่างละเอียด
3. วิเคราะห์พุทธธรรมในบทกวีนิพนธ์ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน ของพิบูลศักดิ์ ละครพล ในประเด็น สาระและกลวิธีนำเสนอ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดพุทธธรรมและแนวคิดการวิเคราะห์วิจารณ์งานกวีนิพนธ์
4. สรุปผลและอภิปรายผล

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบสาระพุทธธรรมในบทกวีนิพนธ์ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน ของพิบูลศักดิ์ ละครพล
2. เข้าใจกลวิธีนำเสนอพุทธธรรมในบทกวีนิพนธ์ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน ของพิบูลศักดิ์ ละครพล
3. เห็นรูปแบบและกลวิธีการสร้างสรรค์บทกวีนิพนธ์เพื่อนำเสนอสาระพุทธธรรมของนักประพันธ์ที่เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ คือ พิบูลศักดิ์ ละครพล

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์บทกวีนิพนธ์ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน ของพิบูลศักดิ์ ละครพล ในด้านสาระและกลวิธีนำเสนอพุทธธรรม นำเสนอผลการวิจัยโดยสรุปได้ ๒ ประเด็น ได้แก่ ๑) สาระสำคัญของบทกวีนิพนธ์ “ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน” โดยพิบูลศักดิ์ ละครพล และ ๒) สาระและกลวิธีนำเสนอพุทธธรรมในบทกวีนิพนธ์ “ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน” ของพิบูลศักดิ์ ละครพล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. สาระสำคัญของบทกวีนิพนธ์ “ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน” โดยพิบูลศักดิ์ ละครพล

วรรณกรรมกวีนิพนธ์ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน แต่งโดยพิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นหนังสือขนาด ๑๖ หน้ายก (เล็ก) จำนวน ๑๓๕ หน้า พิมพ์โดยสำนักพิมพ์สุ่ม เมื่อ พ.ศ.๒๕๖๔ เป็นการรวมผลงานกวีนิพนธ์จำนวน ๕๕ บท/เรื่อง แต่ละบทมีได้ระบุว่าแต่งเมื่อเวลาใดอย่างชัดเจน ดังนั้นจึงอนุมานเวลาแต่งบทกวีนิพนธ์นี้ว่าเป็นช่วงเดียวกับเวลาที่พิมพ์เผยแพร่ คือ พ.ศ.๒๕๖๔

เนื้อหาของบทกวีนิพนธ์ทั้ง ๕๕ บท สื่อแนวคิดแตกต่างกันไปตามชื่อเรื่องของบทกวีนิพนธ์ คือ ปณิธาน ดุจดอกไม้ บทกวี หน้าต่างดวงใจ พรุ้งนี้ อรุณรวิ ดอกไม้บาน กุหลาบพันปี มโหรีแห่งสายลม พุง

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

สังหาร เสียงเงียบ วาดเขียนโดดเดี่ยว ระหว่างหมอกและควัน โลกหมุนรอบดวงใจเรา ม่วงแสร้งเหลือง ริมทาง เทียว เริงรำในสายลม คีตกวีจากความหวังใจ รักต่างหากที่ร่ำไห้ พอดีเดิน หวานชีวิต หวานฝัน เอื้อมใจหรี เสียงโลก ดนตรีดวงตา แม่น้ำวันพรุ่งนี้ วิถีเดียวดาย หนึ่งจอกทรงจำ บทละครสนธยา พบจริงก็เมื่อฝัน ประวัติศาสตร์นิทาน ปัญญาญาณ ฟ้าแลบและเหวลึก ด้วยรักและเมตตา ในเทาคือขาวและดำ เพลงคู่ขนาน เพียงกล้าหยดส้อยอยู่เคียง ในโลกจริง หลับตาเกิดแล้วฝันถึง ที่ไหนสักที่ที่รักแท้รอ เพราะรัก มธุรส แม่น้ำไร้ก้น อ่อนไหว ท้องทุ่งถิ่นวิถี หอมวันวาน ดอกดวงฤดีใด ซิมโฟนีชีวิต หลง หลักฟ้าดิน อัดตา โลกร้องเพลงดังเบื้อง หน้า พออยู่พอกินพอกื้อ น้ำค้างรอคืน จากดินก้อนเดียว และงามพอดี

๒. สารัตถะและกลวิธีการนำเสนอพุทธธรรมในบทกวีนิพนธ์ “ฝันจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน” ของ พิบูลศักดิ์ ละครพล

หลังจากผู้วิจัยอ่านบทกวีนิพนธ์ฝันจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน ของพิบูลศักดิ์ ละครพล อย่างละเอียด โดยอาศัยหลักการแห่งความรู้ของผู้วิเคราะห์วิจารณ์ 2 ประการ คือ ความรู้ในตัวบท ว่าด้วยเนื้อหาสาระของ ตัวบท รูปแบบของตัวบท และการใช้ภาษาในตัวบท รวมทั้งความรู้นอกตัวบท ว่าด้วยประวัติของตัวบท ประสบการณ์ชีวิตของผู้อ่าน ผู้แต่งและสังคมวัฒนธรรม ภาษาและวรรณศิลป์ ตลอดจนแนวความคิดการวิเคราะห์ วิจารณ์ (วรรณธรณ์ ศรียาภย์, 2562, หน้า 5-17 ถึง 5-27) พบว่าบทกวีนิพนธ์ฝันจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน” มีสารัตถะพุทธธรรมสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ นิพพาน ปฏิจจสมุปบาท อตัมมยตา ชันธ ๕ อุปาทาน ตถตา และ ไกวัลยธรรม แต่ละสารัตถะพุทธธรรมดังกล่าว มีสาระสำคัญและกลวิธีนำเสนอ ดังนี้

๒.1 นิพพาน

นิพพาน หมายถึง สภาวะสิ้นกิเลสและทุกข์ทั้งปวง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ [ป.อ. ปยุตฺโต], 2559 ข. หน้า 167) เป็นสภาพดับกิเลสและกองทุกข์ ภาวะเป็นสุขสูงสุด เพราะไร้กิเลส ไร้ทุกข์ เป็นอิสระภาพ สมบูรณ์ นิพพานมี 2 ลักษณะ ได้แก่ สอุปาทิเสสนิพพาน คือ นิพพานยังมีอุปาทิเหลืออยู่ เป็นการดับกิเลสแต่ ยังมีเบญจขันธ์ เป็นนิพพานของพระอรหันต์และผู้ยังแสวยารมณ์น่าพอใจ ไม่น่าพอใจทางอินทรีย์ 5 ซึ่งรับรู้ ทุกข์และสุขอยู่ และอนุปาทิเสสนิพพาน คือ นิพพานไม่มีอุปาทิเหลืออยู่ เป็นการดับกิเลส ไม่มีเบญจขันธ์ เป็น นิพพานของพระอรหันต์และผู้ระงับการแสวยารมณ์ทั้งปวง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ [ป.อ. ปยุตฺโต], 2559 ก. หน้า 66)

อย่างไรก็ตาม นิพพานในทุกความหมายไม่เกี่ยวกับความตาย เมื่อใดจิตใจไม่มีการปรุงแต่งกิเลส และความทุกข์ เมื่อนั้นภาวะนิพพานปรากฏอยู่ในความรู้สึกหรือในจิตนั้น หากจิตบรรลุนิวาสังขาร คือสภาพใดๆ ปรุงแต่งจิตให้เกิดกิเลสไม่ได้ เช่นนี้เป็นนิพพานอันถาวร (พุทธทาสภิกขุ, 2549, หน้า 38-39)

ในชื่อเล่มวรรณกรรมกวีนิพนธ์ว่าฝันจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน สือสารัตถะหลักของเรื่อง ครอบคลุมสารัตถะรองของบทกวีทั้ง 55 เรื่อง กวีปรารถนาจะฝัก “ดอกไม้” อันหมายถึงพระนิพพานไว้ใกล้

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

หมอนของผู้อ่าน ให้ผู้อ่านได้คำนึงหรือระลึกถึงพระนิพพานในยามหนุนหมอน โดยทั่วไปคนจะนอนหนุนหมอน ดังนั้น หากได้ระลึกถึงพระนิพพานในทุกครั้งที่หนุนหมอน ก็จะได้สัมผัสถึงภาวะไร้กิเลสและความทุกข์ทั้งปวง

สารัตถะนิพพานปรากฏชัดเจนในบทกวีนิพนธ์เรื่อง**บทกวีนิพนธ์ดุดอกไม้** ความว่า

อายตนะสัมผัสหนาวร้อนเย็น	หากใจเห็นมากล้นรับรู้ได้
ธรรมชาติเปล่าเพียงแต่ผันแปรไป	สิ่งซ่อนเร้นอยู่ข้างในนั้นจริงแท้
ศิลปะสะท้อนงามสะท้อนดี	รสสุนทรีปรารถนามาเผยแผ่
รักโลกโกรธหลงแสงเงาแฉ	ศิลปะพิสุทธ์แท้เพียงนิพพาน
ภาพและเพลงของเด็กน้อยงามซื่อใส	จากดวงใจ รู้ลึก เห็น เล่น ขับขาน
โบกปีกฝันโฉบบินจินตนาการ	เบิกบานดุดอกไม้ไร้มายา
ฉันอยากเปลี่ยนโลกแล้งเข็ญเป็นอย่างนั้น	ให้รู้เพื่อรู้ฝันสุขहरषา
วาดกุหลาบดอกโตโตให้เต็มตา	แขวนชิงช้ากลีบดอกไม้ได้เสียวจันทร์

(หน้า 18-19)

บทกวีนิพนธ์ข้างต้น พิบูลศักดิ์ ละครพล ใช้กลอนสุภาพจำนวน 4 บท นำเสนอแนวคิดอุปมาอุปไมยนิพพาน แม้ดับกิเลสแล้ว แต่ยังมีเบญจขันธ์เป็นอายตนะหรือเครื่องรู้และสิ่งรู้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1,407) สัมผัสหนาวร้อนเย็นที่รู้ได้ด้วยใจหรือธรรมารมณ์ ว่าธรรมชาติไม่เที่ยงแท้ ย่อมผันแปรอยู่ตลอดเวลา ศิลปะอันบริสุทธิ์สะท้อนให้เห็นความงามและความดี เผยให้เห็นสุนทรีภาพผ่านแสงและรูปเงาซึ่งแต่งแต้มแฉไว้ รับรู้ได้ถึงภาวะรัก โลภ โกรธ หลง ความบริสุทธิ์เช่นนี้ของงานศิลปะ ไม่ต่างจากภาวะนิพพานข้างต้น ภาพและเพลงของเด็กน้อยงามซื่อใส สื่อออกมาจากดวงใจ เป็นภาพที่เห็นแล้วให้อารมณ์ความรู้สึก ส่วนบทเพลงที่เด็กร้องเล่นขับขาน แสดงถึงจินตนาการอันอิสระกว้างใหญ่ เหมือนดอกไม้งามบริสุทธิ์ไร้มายาใดๆ กวีใครจะ “เปลี่ยนโลก” ซึ่ง “แล้งเข็ญ” ให้เป็นเช่นที่กล่าวข้างต้น ให้เด็กๆ “รู้เพื่อรู้ฝันสุขहरषา” จึงวาดดอกกุหลาบดอกโตเห็นได้เต็มดวงตา ใส่ลงในชิงช้ากลีบดอกไม้ นำไปแขวนไว้ในยามค่ำคืนที่พระจันทร์ครึ่งเสี้ยวทองแฉ

นอกจากนี้ ในบทกวีนิพนธ์เรื่องอื่น เช่น**คติกวีจากความหวังใจ** เมื่อพิบูลศักดิ์ ละครพล สดับฟังเสียงร้องของหมู่แมลงในยามเย็นย่ำ เสียงสูงต่ำอัน “หริ่งเรไร” ร้องผสมกันเป็นบทเพลง トラตรึงใจยิ่งนัก จึงได้พบกับ “ความเจียบงาม” ซึ่ง “บริสุทธิ์ดุดอกไม้ค้าง” ระวังทุกชั่ววินาทีเป็นเป็นอย่างดี ช่วย “บรรเทาทุกข์ปลดปล่อยจิตวิญญาณ” เพื่อนมนุษย์ให้รักใคร่กันดุจพี่น้อง ภาวะเช่นนี้ล้วนแต่สื่อสารัตถะนิพพานที่ยังมีอุปาทิเหลืออยู่

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

๒.2 ปฏิจ্ঞสมุปปาท

ปฏิจ্ঞสมุปปาท คือ ธรรมอันเป็นธรรมชาติ อาศัยกันแล้วเกิดขึ้นในลักษณะ “เพราะมี...เป็นปัจจัย จึงมี...” หรือความที่เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เรียกว่า “อิทัปปัจจยตา” (พุทธทาสภิกขุ, 2563, หน้า 37) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การเกิดขึ้นแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อมกัน คือนัยแห่งปฏิจ্ঞสมุปปาท (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ [ป.อ. ปยุตฺโต], 2559 ก. หน้า 252) เป็นอริยศาสตร์เจาะลึกเรื่องการก่อเกิดวิภูษะ โดยมีอวิชชามารคยกระชิบตันทา ตณหากระชิบอุปาทาน อุปาทานกระชิบภพ ภพกระชิบชาติ เพื่อให้ชาติผุดกระชากลากจูงปุณฺชนคนไร้ปัญญาเข้าสู่วังวนวิภูษะหรือวิภูสงสาร อันเป็นเครื่องทำให้ทุกข์ทรมานใจ ผู้มีปัญญาทำให้อวิชชาหวัชชิต แล้วเขาก็ออกจากวิภูษะได้ (ทยาสุ, 2565, หน้า 13-15)

พิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นผู้มีความรู้และกวีทัศน์ เข้าใจและเข้าถึงกฎอิทัปปัจจยตา คือ “เพราะมี...เป็นปัจจัย จึงมี...” ตามมรรคาแห่งปฏิจ্ঞสมุปปาทเป็นอย่างดี จึงถ่ายทอดเนื้อหาของบทกวีนิพนธ์หลายเรื่องตามกฎดังกล่าว ดังเช่นบทกวีนิพนธ์ม่วงแรเหลื่อง ต่อไปนี้

สายลมร้อนจรมมาจากฟ้าใต้	ปลิดต้นใบตะแบกเปลือยกิ่งเปล่า
แดดบดลีครามครวญป่วนฟ้าเทา	ทิวเทือกเขาหลายไปในม่านฟ้า
ใต้ร่มเงาตะแบกเขียวแขวนเปลญวน	มูมัญจวนของหัวใจไฟฝันหา
ตอนลมตกแดดบ่ายคล้อยชายคา	คือเวลาเรณรมย์ร่มเงางาม
ตะแบกเงาเศร้าไม่นาน ผ่านมีนา	ม่วงเมษา ผลิดอกใบ สีไหวหวาม
ฝนสงกรานต์ทอรู้ทาบทุ่งทาม	ขึ้นลีครามฉ่ำสีไพรร่มไร่นา
ขอบคุณสายลมร้อนจากทะเล	นำความรักกล่อมเห่เสนหา
ลมแล้งเหลื่องริมรั้วบ้านบานตรึงตรา	ย้าคุณค่า ม่วงแรเหลื่อง อยู่เคียงกัน

(หน้า ๔๔)

ปรากฏการณ์ในบทกวีนิพนธ์ข้างต้น กวีนำเสนอด้วยรูปแบบกลอนสุภาพจำนวน 4 บท และนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบกฎอิทัปปัจจยตาตามนัยแห่งปฏิจ্ঞสมุปปาท คือ เพราะมี “สายลมร้อนจรมมาจากฟ้าใต้ ปลิดต้นใบ” เป็นปัจจัย จึงมี “ตะแบกเปลือยกิ่งเปล่า” เพราะมี “แดดบดลีครามครวญป่วนฟ้าเทา” เป็นปัจจัย จึงมี “ทิวเทือกเขาหลายไปในม่านฟ้า” เพราะมี “ลมตกแดดบ่ายคล้อยชายคา” เป็นปัจจัย จึงมี “เวลาเรณรมย์ร่มเงางาม” เพราะมี “ตะแบกเงาเศร้า” เป็นปัจจัย จึงมี “ผลิดอกใบ สีไหวหวาม” เพราะมี “ฝนสงกรานต์ทอรู้ทาบทุ่งทาม” เป็นปัจจัย จึงมี “ขึ้นลีครามฉ่ำสีไพรร่มไร่นา” เพราะมี “สายลมร้อนจากทะเล นำความรักกล่อมเห่เสนหา” เป็นปัจจัย จึงมี “ลมแล้งเหลื่องริมรั้วบ้านบานตรึงตรา” (“ลมแล้ง” เป็นคำภาษาไทยถิ่นเหนือ หมายถึงต้นราชพฤกษ์ ในที่นี้หมายถึงดอกราชพฤกษ์) และเพราะมี “ลมแล้งเหลื่องริมรั้วบ้านบานตรึงตรา” เป็นปัจจัย จึงมี “คุณค่า ม่วงแรเหลื่อง อยู่เคียงกัน”

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

สังเกตได้ว่า การนำเสนอเนื้อหาของบทกวีนิพนธ์เรื่องต่างๆ ในฝิ่นจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอนของพิบูลศักดิ์ ละครพล มักใช้กลวิธีตามกฎที่ป้างจยตา เนื่องจากเป็นกลวิธีแสดงเหตุและผลของเนื้อหา มุ่งให้ผู้อ่านรับสารได้ตามกวีปรารณานั้นเอง หากผู้อ่านสามารถรับสารบางประการได้กว้างไกลไปกว่าที่กวีตั้งใจสื่อสาร ก็ย่อมจะกระทำได้ เนื่องจากการอ่านวิเคราะห์วิจารณ์ เป็นกิจกรรมทางปัญญาของผู้อ่านโดยตรง อันเป็นพุทธวิธีนำผู้อ่านไปสู่ปัญญาญาณได้เป็นอย่างดี การนำเสนอเนื้อหาในภาพรวมของกวีนิพนธ์ฝิ่นจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอน อาจกล่าวได้ว่า เพราะมี “ดอกไม้ไว้ใกล้หมอน” เป็นปัจจัย จึงมี “ชีวิตที่เป็นสุขงดงาม”

๒.3 อตัมมยตา

อตัมมยตาคือภาวะของจิตใจที่เลื่อนสูงขึ้นไปไม่สุดสิ้น เป็นอิสระ อยู่เหนืออำนาจการปรุงแต่งของสิ่งทั้งปวง ภาวะจิตใจจะเลื่อนสูงขึ้นไปได้ ต้องใช้ปัญญาอันรู้แจ้งแทงตลอดเป็นพลังขับเคลื่อน (พุทธทาสภิกขุ, 2556, หน้า 207)

เมื่อพิจารณาบทกวีทั้ง 55 บทในฝิ่นจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอน พบว่าพิบูลศักดิ์ ละครพล สื่อแนวคิดพุทธธรรมประเด็นอตัมมยตาไว้หลายบท เช่นในบทกวีนิพนธ์ปัญญาญาณ ดังต่อไปนี้

เป็นเช่นนี้แหละที่รักโลกชีวิต	อย่าเพิ่งคิดแต่หวานปลื้มจนลืมนม
บางคำตอบก็ฝากไว้ในสายลม	โยธะเปียสังคม อยู่ในนิยาย
เว้นไว้บ้างบางคำถามอันล้ำลึก	ตริตรตรงตริก “อภิปรัชญา” ฆ่าความหมาย
อลัชชีผีหลอกต้มโง่งมฉาย	ธรรมกลายเป็นกิเลสเหตุเผาใจ
พันโลกย์ เหนือโลกย์ ปล่อย วาง ละ	สังขธรรมพุทธะ สว่างไสว
รู้ดี ชอบ ชั่ว เห็น ความเป็นไป	ตามปัจจัย ตามเหตุ กิเลสมนุษย์
เมื่อกาย วาจา ใจ ละอายบาป	กุศลจิตเฝ้าอาบใสพิสุทธิ
รังสรรค์ปัญญาค่าวิมุตติ	โลกุตระชาวพุทธ พันทุกข์ทน

(หน้า ๗๗)

บทกวีนิพนธ์ข้างต้น พิบูลศักดิ์ ละครพล นำเสนอด้วยกลอนสุภาพจำนวน 4 บท มีเนื้อความว่า โลกแห่งความเป็นจริงของชีวิตนั้น มิได้มีความหวานชื่นหรือความสุขเพียงอย่างเดียว แต่มีความขมหรือความทุกข์ด้วย คำตอบของคำถามบางประการอยู่ในสายลม มีอาจค้นหาได้ หรือมีอยู่แต่ในโลกจินตนาการของนวนิยาย จึงควรเว้นการตอบคำถามเพื่อค้นหาอภิปรัชญาหรือความจริงประการนั้น เพราะจะกลายเป็นมูลเหตุให้เกิดกิเลส ส่งผลให้ใจไม่เป็นสุข อตัมมยตาของโลกโลกียะคือการรู้จัก “ปล่อย วาง ละ” อันเป็น “สังขธรรมพุทธะ สว่างไสว” ส่องให้เห็นความดี ความชั่วซึ่งเป็นไปตามเหตุและปัจจัยแห่ง “กิเลสมนุษย์” เมื่อกาย วาจา และใจของเราละอายต่อบาป ส่งผลให้เกิดกุศลจิตหรือปัญญา นำไปสู่อตัมมยตาอีกระดับหนึ่ง คือ “พ้นทุกข์ทน”

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

นอกจากนี้ในบทกวีนิพนธ์**เริงรำในสายลม** ยังแสดงถึงสารัตถะอ้อมค้อมแห่งกวีนิพนธ์ของพิบูลศักดิ์ ละครพล คือ “กวีนิพนธ์ย่อมปรนจิต ไร้ถูกผิดเลวดีชั่วได้ ตราบใดดวงจิตมีชีวิตจิตใจ หนึ่งคำที่ใคร่ครวญใคร่จับใจกว่าล้านคำ” (หน้า 48-49)

๒.๔ ขั้น ๕

ขั้น 5 คือ กองแห่งรูปธรรมและนามธรรม ๕ หมวด ที่ประชุมกันเข้าเป็นหน่วยรวม ประกอบด้วย 1) รูปขั้น-กองรูป คือ ส่วนเป็นรูป ร่างกาย พฤติกรรมและคุณสมบัติต่างๆ ของส่วนเป็นร่างกาย ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด สิ่งที่เป็นร่างพร้อมทั้งคุณและอาการ 2) เวทนาขั้น-กองเวทนา คือ ส่วนเป็นการเสวยอารมณ์ความรู้สึกทุกข์ สุข หรือเฉยๆ 3) สัญญาขั้น-กองสัญญา คือ ส่วนเป็นความกำหนดหมายให้จำอารมณ์นั้นๆ ได้ 4) สังขารขั้น-กองสังขาร คือ ส่วนเป็นความปรุงแต่ง สภาพปรุงแต่งจิตให้ดี ชั่ว หรือเป็นกลางๆ คุณสมบัติต่างๆ ของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำ เป็นตัวปรุงแต่งคุณภาพของจิตให้เป็นกุศล อกุศล และ 5) วิญญาณขั้น-กองวิญญาณ คือ ส่วนเป็นความรู้แจ้งอารมณ์ทางอายตนะทั้ง 6 (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ [ป.อ. ปยุตโต], 2559 ก. หน้า 162)

อายตนะทั้ง 6 เป็นเครื่องเชื่อมต่อไปยังขั้น 5 ประกอบด้วย ตาสัมผัสรูป หูสัมผัสเสียง จมูกสัมผัสกลิ่น ลิ้นสัมผัสรส ผิวสัมผัสสัมผัสเย็นร้อน อ่อน แข็ง และใจสัมผัสธรรมารมณ์ (ทุกข์ สุข ขอบ ข้าง)

เมื่อผู้วิจัยอ่าน**ฝันจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอน**อย่างละเอียดพบว่า บทกวีนิพนธ์เสียงเจี๊ยก พิบูลศักดิ์ ละครพล นำเสนอสารัตถะขั้น 5 ไว้ดังนี้

เจี๊ยกฟังเสียงเจี๊ยก	ในหยดเย็บสายน้ำเย็น
ธารพริบกระซิบหिन	ฉันทรักเธอ ฉันทรักเธอ
ซำ ซำ ย่ำอย่างนั้น	ซำวันรันดร์รักเสมอ
ป่าไผ่ไม่ละเมอ	ลมคลอครวญร่ำจวนใจ
รูปรสและกลิ่นเสียง	ร่ำยาวเรีงสัมผัสได้
เวทนาสัญญาใคร	สังขารานิจาเอ๋ย
ธรรมชาติวาดธรรมะ	ทุกขณะวิญญาณเฉลย
สายลมเพียรรำเพย	สายน้ำไหลไม่ร่วงบาน
	(หน้า ๓๖-๓๗)

บทกวีนิพนธ์ข้างต้น พิบูลศักดิ์ ละครพล นำเสนอเนื้อหาด้วยภาพยยานี 11 จำนวน 4 บท ว่าตนได้ใช้หูเป็นรูปขั้นฟังเสียงของสายน้ำเย็น ซึ่ง “ธารพริบกระซิบหिन” ซ้ำๆ ว่า “ฉันทรักเธอ ฉันทรักเธอ” อยู่ “ซำวันรันดร์” ป่าไผ่ไม่มีเวทนาขั้น ใช้ใจสัมผัสธรรมารมณ์ สำนแดงความสุขและความชอบในลักษณะ “ป่าไผ่ไม่ละเมอ” สายลมก็เป็นอย่างเดียวกัน คือ “คลอครวญร่ำจวนใจ” อายตนะตาสัมผัสรูป ลิ้นสัมผัสรส จมูกสัมผัสกลิ่น หูสัมผัสเสียง สิ่งเหล่านี้ “ร่ำยาวเรีงสัมผัสได้” โดยใจสัมผัสธรรมารมณ์จากเวทนาขั้น สัญญาขั้น

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

และสังขารขันธ ธรรมชาตชี้ให้เห็นขันธ 5 คือ กองรูป กองเวทนา กองสัญญา กองสังขาร และกองวิญญาณ หากเราไม่ยึดมั่นถือมั่น เฉกเช่น “สายลมเพียรรำเพย” และ “สายน้ำไหล” ก็จะได้พบกับความ “ไม่ร่วงบาน” หรือภาวะพ้นทุกข์นั่นเอง

๒.๕ อุปาทาน

อุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่น มี 2 อย่าง ได้แก่ ยึดมั่นว่าเรา และยึดมั่นว่าของเรา (พุทธทาส ภิกขุ, 2548, หน้า 12) ความยึดมั่นถือมั่นด้วยอำนาจกิเลส ความยึดติดอันเนื่องมาแต่ตัณหา ผู้พ้นเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง แบ่งเป็น 4 ประการ ได้แก่ 1) ความยึดมั่นในกาม คือ รูป กลิ่น เสียง รส โผฏฐัพพะที่น่าใคร่ น่าพอใจ 2) ความยึดมั่นในทิฏฐิหรือทฤษฎี คือ ความเห็น ลัทธิ หรือหลักคำสอน 3) ความยึดมั่นในศีลและพรต คือ ถือว่าจะบริสุทธิ์หลุดพ้นได้เพียงด้วยศีลและวัตร หลักความประพฤติ ข้อปฏิบัติ แบบแผน ระเบียบ วิธี ขนบธรรมเนียมประเพณี และลัทธิพิธี โดยถือว่าจะต้องเป็นอย่างนั้น และ 4) ความยึดมั่นในวาทะว่าตัวตน คือ ความถือหรือสำคัญหมายอยู่ภายในว่ามีตัวตน ที่จะได้ จะเป็น จะมี จะสูญหาย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ [ป.อ. ปยุตฺโต], 2559 ก, หน้า 160)

การยึดติดอุปาทานเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ทั้งปวง การไม่ยึดมั่นว่าเราและของเรา ไม่ว่าจะเป็นกาม ทิฏฐิ หรือทฤษฎี ศีลและพรต ตลอดจนตัวตน ย่อมเป็นบ่อเกิดแห่งสุขสงบ เมื่ออ่านบทกวีนิพนธ์บทต่างๆ ใน **ฝนจะฝาดอกไม้ไว้ใกล้หมอน** พบว่ามีกวีนิพนธ์บางบทที่พิบูลศักดิ์ ละครพล สือสารรัตตะการไม่ยึดติดอุปาทานเป็นสำคัญ ได้แก่ บทกวีนิพนธ์ **พอดิเดิน** ดังต่อไปนี้

วางเป้ที่ยังใช้ได้ไว้หน้าห้อง	รวมทั้งรองเท้าหนังอันแสนหนัก
ไม่อยากทิ้งให้ใครเสียดายนัก	ยียักกลับเก็บค้ำก่อนวางใหม่
หลายสิ่งในชีวิตที่ผิดพลาด	เพราะพลาดเวลาเมาเมี้ยวก็หาไม่
คงจับจู้จี้พิไร	ตัดสินใจไม่ได้ขาดจึงพลาดพลั้ง
ประสานช่วงฝันช่วงหวั่นไหว	จมชีวิตอยู่ในความผิดพลาด
ขอบเคี้ยวคันความเจ็บร้าวเป็นพลัง	โลกในความจริงชุดหลุมฝังไม่กล้าเผชิญ
เห็นแม่บ้านดีใจได้ข้าวของ	แอบมองแล้วคิดได้ไม่ขัดเขิน
เพราะใจโลก สะสมนัก ทุกข์หนักเกิน	ปล่อยวางก็ พอดิเดิน เบาสบาย

(หน้า 20)

บทกวีนิพนธ์ข้างต้นนำเสนอด้วยกลอนสุภาพจำนวน 4 บท มีเนื้อความว่า กวีนำเป้ที่ยังใช้งานได้ รวมทั้งรองเท้าหนังอันแสนหนัก อาจหมายถึงรองเท้าหนังที่ใช้งานได้ ทำจากหนังบางชนิดซึ่งมีคุณภาพดี วางทิ้งไว้ที่หน้าห้อง เกิดความรู้สึกเสียดาย ใครจะทิ้ง แต่ก็ตัดสินใจทิ้งไปในที่สุด “หลายสิ่งในชีวิตที่ผิดพลาด” นั้น มิได้เกิดจากความ “พลาดเวลาเมาเมี้ยว” แต่เกิดจากวิสัย “จับจู้จี้พิไร” “ตัดสินใจไม่ได้ขาด” ของตนเอง จึงพบกับความ “พลาดพลั้ง” ด้วยความเป็น “คนช่วงฝันช่วงหวั่นไหว” ยึดถืออุปาทาน คือชีวิตที่เคยผิดพลาด

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

แต่หนหลัง ดำเนินชีวิตโดย “ชอบเคี้ยวคันความเจ็บร้าวเป็นพลัง” และไม่กล้าเผชิญโลกแห่งความเป็นจริง การยึดถืออุปาทานเช่นนี้ ล้วนก่อให้เกิดทุกข์ กวีเห็นแม่บ้านดีใจเมื่อได้สิ่งของซึ่งตนวางทิ้งไว้ ก็เกิดความสุขใจขึ้นมาอย่าง “ไม่ขัดเขิน” และได้ข้อคิดว่าการอุปาทานเอาความทุกข์ไว้ ไม่ก่อให้เกิดความสุขแต่อย่างใด ครั้นเมื่อได้ “ปล่อยวาง” หรือไม่ยึดถืออุปาทาน หนทางทางชีวิตก็ “พอดีเดิน เปาสบาย”

ตามที่กล่าวนั้น เห็นได้ว่ากวีใช้วิธีการเสนอสารัตถะอุปาทานจากประสบการณ์ของกวีเอง เมื่อกวีมีภาวะอุปาทานก็เป็นทุกข์ และเมื่อไม่ยึดถืออุปาทาน ก็เป็นสุข

๒.๖ ตถตา

ตถตา คือ มันเป็นอย่างนั้นเอง เป็นอย่างอื่นไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นเพียงธรรมดา สิ่งทั้งปวงจึงไม่มีอะไร นอกจากธรรม หรือธรรมก็ไม่มีอะไร นอกจากสิ่งทั้งปวง ดังนั้นสิ่งทั้งปวงแปลว่าธรรมดา (พุทธทาสภิกขุ, 2548, หน้า 62-63)

ด้วยวิญญู คุณวุฒิ และปัญญาวุฒิของพิบูลศักดิ์ ละครพล นำพาชีวิตให้ก้าวเดินไปในห้วงกาลเวลา ไม่น้อยกว่า 7 ทศวรรษ สร้างสรรค์งานศิลปกรรมด้วยหัวใจเปี่ยมรัก จนได้รับการยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ส่งผลให้พิบูลศักดิ์ ละครพล เข้าถึงภาวะตถตาของชีวิต และได้นำเสนอสารัตถะตถตาไว้ในบทกวีนิพนธ์ทุกเรื่องในฝันจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอน อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เนื้อหาของบทกวีนิพนธ์ทั้ง 55 เรื่อง ล้วนแต่สะท้อนสารัตถะตถตาหรือมันเป็นเป็นอย่างนั้นเองก็ได้ อย่างไรก็ตาม บทกวีนิพนธ์ที่สะท้อนสารัตถะตถตาอย่างชัดเจนคือ **หวานชีวิต** ดังต่อไปนี้

เอาอะไรไปได้ละเพื่อนรัก	ปัจจัยหลักยังชีพดันคันความหมาย
ฝันทั้งปวงล้วนว่างเปล่าในบั้นปลาย	แสวงหายแสวงหาคำธูลี
หวานชีวิตที่คิดได้อยู่ใต้หล้า	งามสง่าค่าความรักเปี่ยมศักดิ์ศรี
จากใจสู่ใจมิตรไมตรี	ความดีความงามความสัตย์จริง
เมตตาธรรมคำจูนช่วยโลกป่วยหนัก	ยิ่งรักรักก็ไร้สิ้นทุกสรรพสิ่ง
ความเกลียดพ้องบ้านดวงใจไร้พักพิง	ซ้ำปีศาจเข้าสิงวิญญาณชน
แบ่งแยกสีผิวเชื้อชาติ	คลังอำนาจ ก่อกลียุคทุกแห่งหน
เพียงมนุษย์ไม่สิ้นสุดอดตาตน	โลกจนล้น ไม่รู้พอ ก็เท่านั้น
	(หน้า 57)

บทกวีนิพนธ์ข้างต้น พิบูลศักดิ์ ละครพล นำเสนอด้วยกลอนสุภาพ จำนวน 4 บท โดยใช้คำแทนผู้อ่านซึ่งเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยความรักจริงใจว่า “เพื่อนรัก” แล้วบอกกล่าวแก่เพื่อนว่า การค้นหาความหมายแห่งชีวิตนั้น ในที่สุดแล้วจะ “ว่างเปล่า” ไม่มีอะไรเลย เหมือนกับการหาคำของ “ธูลี” มันตถตา-มันเป็นอย่างนั้นเอง การมีชีวิตอย่างหวานชื่นในโลกนี้ ให้ความงามในความรักความมีศักดิ์ศรี สานสัมพันธ์เพื่อนมนุษย์ “จากใจสู่ใจ” อย่างมีมิตรไมตรี ความดี ความงาม และความสัตย์จริง “เมตตาธรรมคำจูนช่วยโลก” ซึ่ง “ป่วย

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

หนัก” คือ มากด้วยปัญหานานาประการ ความไม่รักกัน และความเกลียดชังกัน ทำให้ใจมนุษย์อ่อนแอ “ไร้พักพิง” ในที่สุด “ปีศาจ” ก็ “เข้าสิงวิญญาณชน” มันตดตา-มันเป็นอย่างนั้นเอง การที่มนุษย์ “แบ่งแยกสีผิวเชื้อชาติ” แล้วแต่ละฝ่ายคลั่งอำนาจ ก่อความเดือดร้อนวุ่นวาย เพราะมนุษย์ยัง “ไม่สิ้นสุดอดีตตน” มีความ “โกลาหลสิ้น ไร้รู้พอ” มันตดตา-มันเป็นอย่างนั้นเอง ดังนั้น ตดตาจึงนำไปใช้ได้กับทุกสรรพสิ่ง ทั้งสิ่งดีและสิ่งไม่ดี กวีคือพิบูลศักดิ์ ละครพล จึงสื่อสารตดตา-มันเป็นอย่างนั้นเอง แต่ผู้อ่าน ผู้เป็น “เพื่อนรัก”...ตดตา

๒.๗ ไกวัลยธรรม

ไกวัลยธรรม คือ สิ่งที่เราเรียกว่า “ทั้งหมด” ทั้งสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่มีประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์...สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งหลายปวง ก่อนสิ่งใดทั้งหมด แล้วมันก็ยังมิอยู่จนกระทั่งบัดนี้... สิ่งทั้งปวงจะเปลี่ยนแปลงสูญหายไป มันก็ยังเหลืออยู่ ให้สิ่งทั้งปวงกลับมาอีก มันก็ยังอยู่ และอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง (พุทธทาสภิกขุ, 2516, หน้า 2-3)

หากจะกล่าวว่า สิ่งทั้งหมดอันเกิดขึ้นในบทกวีนิพนธ์ *ฝันจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอน* ของพิบูลศักดิ์ ละครพล เข้าหลักการไกวัลยธรรมก็ได้ เป็นสารัตถะที่อาจปรากฏโดยกวีไม่ตั้งใจสื่อถึงไกวัลยธรรม แต่เมื่อกวีสร้างสรรค์บทกวีนิพนธ์ขึ้นจำนวน 55 บท แล้วจัดทำเป็นวรรณกรรมกวีนิพนธ์รวมเล่มด้วยความตั้งใจและมีชั้นเชิงทางวรรณศิลป์ ส่งผลให้บทกวีนิพนธ์ *ฝันจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอน* สื่อสารัตถะไกวัลยธรรมโดยอัตโนมัติ เป็นงานวรรณกรรมอันอุดมคุณค่า คงอยู่กับโลกนี้ โดยเฉพาะบรรณพิภพตลอดไป บทกวีนิพนธ์ที่สื่อสารัตถะไกวัลยธรรมอย่างชัดเจน คือ *ดนตรีดวงตา* ดังต่อไปนี้

เมื่อฟ้าร้องให้	หมู่ไม้พลอยหายคลายโคก
ทุ่งสดฟ้าชุ่มฉ่ำโชก	สายลมโบยโบกขึ้นบาน
หอมอวลไอดินกลิ่นหญ้า	ทุ่งนาระท้อมทับถิ่นฐาน
ล้วนมีชีวิตจิตวิญญาณ	ส่งสารผ่านแสงเสียงสี
ธรรมชาติวาดฝันด้วยสัญลักษณ์	ทุกขณะตระหนักรู้อยู่ทุกที
ภาพวาด นาฏกรรม ลำนำกวี	ดนตรีแห่งดวงตาเร้าอารมณ์
คือเห็นโลกอย่างที่เป็น ก็เห็นสุข	รู้ทั้งทุกข์ ทั้งสุขผ่าน หวานและขม
คนสัตว์หินดินทรายหรือสายลม	ล้วนเพาะบ่มสุนทรชีวิตเรา

(หน้า ๖๒-๖๓)

บทกวีนิพนธ์ข้างต้น พิบูลศักดิ์ ละครพล นำเสนอด้วยรูปแบบกลอนสุภาพผสมผสาน บางวรรคมี 4 คำ บางวรรคมี 6 คำ บางวรรคมี 7 คำ บางวรรคมี 8 คำ และบางวรรคมี 9 คำ แต่ยังคงลักษณะบังคับของกลอนสุภาพไว้อย่างเคร่งครัด ลักษณะรูปแบบฉันทลักษณ์ของกวีนิพนธ์บทนี้ ถือได้ว่าสื่อสารัตถะไกวัลยธรรมประการหนึ่ง ในด้านเนื้อหา อธิบายถึงภาพวาดของตัวกวีเอง ใช้ถ้อยคำแสดงสภาพผดุงด้วยเป็นความเปรียบว่า “ฟ้าร้องให้” ส่งผลให้ “หมู่ไม้พลอยหายคลายโคก” อันเป็นภาพพจน์บุคคลวิัต ท้องฟ้าและท้องทุ่งชุ่มฉ่ำ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

“สายลมโบยโบกขึ้นบาน” เป็นภาพพจน์บุคคลวัตเช่นเดียวกัน จากนั้นก็ “หอมอวลไอดินกลิ่นหญ้า ทุ่งนา กระพุ่มทับถิ่นฐาน ล้วนมีชีวิตจิตวิญญาณ” ภาพธรรมชาตินี้เป็นสัญลักษณ์ที่สรรค์สร้างอย่างตั้งใจ เป็นทั้ง “ภาพวาด นาฏกรรม ลำนำกวี” มองเห็นด้วยดวงตาที่ “เรึงอารมณ์” คือ พินิจมองโลกอย่างที่โลกเป็น ให้รู้เห็นสุขในทุกสรรพสิ่ง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นทุกข์-สุข หวาน-ขม ซึ่งเป็นนามธรรม และคน-สัตว์-หิน-ดิน-ทราย-สายลม อันเป็นรูปธรรม ล้วนแต่ “เพาะบ่มสุนทรชีวิตเรา” ทั้งสิ้น ทั้งปวงที่กล่าวมา ล้วนเป็นไวยาวัจกรรม อันพิบูลศักดิ์ ละครพล กล่าวไว้

บทสรุปและอภิปรายผล

บทกวีนิพนธ์ **ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน** แต่งโดยพิบูลศักดิ์ ละครพล ประกอบด้วยบทกวีขนาดสั้นจำนวน 55 เรื่อง ใช้รูปแบบบทกวีนิพนธ์ประเภทร้อยกรอง ส่วนใหญ่เป็นกลอนสุภาพที่เป็นกลอนแปด มีกาพย์ยานี 11 และร้อยกรองผสมผสานอยู่บ้าง ลักษณะลีลาการใช้ถ้อยคำนั้น มีจังหวะ และเสียงสัมผัสในซึ่งเป็นสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ กวียังใช้ถ้อยคำให้สื่อความหมายแสดงภาพพจน์ได้เป็นอย่างดีด้วย ส่งผลให้เป็นบทกวีนิพนธ์ที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ ในด้านเนื้อหาที่แสดงสาระพุทธรธรรมนั้น จำแนกได้ 7 สาระสำคัญ ได้แก่ นิพพาน ปฏิจสงมฺพาท อตมมยตา ชันธ ๕ อุปาทาน ตถตา และไวยาวัจกรรม หากจะกล่าวสรุปว่า สาระพุทธรธรรมทุกประการ รวมทั้งรูปแบบและกลวิธีการประกอบสร้างงาน จนกระทั่งเป็นขึ้นวรรณกรรมกวีนิพนธ์ที่สมบูรณ์นี้ อยู่ภายใต้สาระพุทธรธรรมประการเดียว คือไวยาวัจกรรมก็ได้ เพราะไวยาวัจกรรมมีความหมายว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “ทั้งหมด” ทั้งสิ่งที่มีประโยชน์ ไม่มีประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์

อย่างไรก็ตาม สาระพุทธรธรรมสูงสุดที่พิบูลศักดิ์ ละครพล มุ่งนำเสนอคือนิพพาน ซึ่งเป็นสอุปาทิเสสนิพพาน คือ นิพพานยังมีอุปาทิเหลืออยู่ เป็นการดับกิเลสแต่ยังมีเบญจขันธ์ อันมีอายตนะเป็นเครื่องสัมผัสเชื่อมต่อ ได้แก่ ตาสัมผัสรูป หูสัมผัสเสียง จมูกสัมผัสกลิ่น ลิ้นสัมผัสรส ผิวสัมผัสเย็นร้อนอ่อนแข็ง และใจสัมผัสธรรมารมณ์ โดยมีเป้าหมายปลายทางคือความพ้นทุกข์นั่นเอง

พิบูลศักดิ์ ละครพล สร้างสรรค์งานกวีนิพนธ์ **ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน** เป็นงานศิลปกรรมที่ใช้ภาษาเป็นวัสดุ เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้รับสารได้สัมผัสถึงความงาม เข้าถึงความหมายสำคัญของศิลปะว่าเป็นสิ่งที่ต้องใช้ฝีมือทำให้สำเร็จประโยชน์จนถึงที่สุดในความมุ่งหมาย อันเป็นความงามชนิดทำความพอใจ (พุทธทาสภิกขุ, 2551 ก, หน้า 60-61) นำพาผู้อ่านไปสู่ความดับทุกข์วิธีใดวิธีหนึ่ง คือ กลบเกลื่อนความทุกข์ ประพฤติศีลธรรมจริยธรรมให้ถูกต้อง และสามารถจะศึกษาปฏิบัติจนอยู่เหนือความทุกข์จนเข้าถึงความว่าง (พุทธทาสภิกขุ, 2551 ข, หน้า 136-137) กล่าวได้ว่าสาระธรรมจากกวีนิพนธ์ **ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน** ทำหน้าที่เป็นแสงสว่างของสังคม นำวิญญาณของสังคมไปอย่างถูกต้อง คือไปสู่จุดหมายปลายทาง ไม่เห็นแก่ตัว แล้วรักผู้อื่น (พุทธทาสภิกขุ, 2549, หน้า 84)

ในภาพรวมกล่าวได้ว่า งานกวีนิพนธ์ **ฝิ่นจะฝักดอกไม้ไว้ใกล้หมอน** ของพิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นหนังสือวรรณคดี เพราะทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ ทำให้นึกฝัน และทำให้นึกเพลิดเพลิน เมื่ออ่านละเอียดถี่ถ้วน

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จะรู้สึกนึกเห็นอารมณ์สะท้อนใจฝ่ายสูงที่สร้างออกมาเป็นรูปธรรม (พระยาอนุมานราชธน, 2531, หน้า 2, 6) อีกนัยหนึ่ง งานกวีนิพนธ์นี้เป็นงานรับใช้พระศาสนา ในทางกลับกัน พระศาสนาก็ต้องอาศัยวรรณคดีช่วยส่งเสริม (พระยาอนุมานราชธน, 2531, หน้า 14) ซึ่งก็คืองานกวีนิพนธ์ฝืนจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอนนั่นเอง

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- ทยาอุ [นามแฝง]. (2565). **เข้าวัดเพื่อออกจากวัง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม: เรือนวรรณรูป.
- พิบูลศักดิ์ ละครพล. (2564). **ฝันจะฝากดอกไม้ไว้ใกล้หมอน**. พะเยา: สุฝุ่น.
- พุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), สมเด็จพระ. (2559 ก). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).
- พุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), สมเด็จพระ. (2559 ข). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).
- พุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), สมเด็จพระ. (2559 ค). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).
- พุทธทาสภิกขุ. (2516). **ไถลธรรม**. สุราษฎร์ธานี: สอนโมกขพลาราม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พุทธทาสภิกขุ. (2548). **แก่นพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ปณิธาน 3 ประการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2551 ก). **ศิลปแห่งชีวิต**. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊กส์ (2006).
- พุทธทาสภิกขุ. (2551 ข). **ธรรมโอศถ**. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊กส์ (2006).
- พุทธทาสภิกขุ. (2556). **อัมมยตาปริทัต**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2563). **ปฏิจาสมุปบาทจากพระโอษฐ์**. พิมพ์ครั้งที่ 13. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.
- วรวรรณ ศรียาภัย. (2562). “หน่วยที่ 5 การอ่านวิเคราะห์วิจารณ์” ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาการอ่านภาษาไทย หน่วยที่ 1-8**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อนุนานราชธน, พระยา. (2531). **ความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีและเทพนิยายสงคราม**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร องค์การค้ำของครุสภา และมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป.